

FELIU FORMOSA, L'OUTSIDER DE DARRERE EL VIDRE

DAVID SOLER ORTÍNEZ

I. 80 ANYS DE FORMOSA

Potser encertadament, tendim a commemorar els aniversaris de grans poetes un cop morts. Aquest exercici serveix per preservar el passat i, alhora, per fer reviure les diferents figures poètiques del nostre país a través de les seves paraules. Exemples ben recents en són l'any Espriu, celebrat aquest darrer 2013, o l'any Vinyoli que té lloc enguany. Així i tot, no podem oblidar que els poetes vius, i sobretot els que podem qualificar sense cap temor d'equivocar-nos d'imprescindibles per apreciar l'evolució de la poesia catalana, també mereixen viure aquest reconeixement. Així doncs, i aprofitant que aquest 2014 Feliu Formosa fa vuitanta anys, sembla un bon moment per apropar-nos al seu magnífic univers poètic.

El necessari apropament a la figura de Formosa, amb tot, no és solament fruit de la voluntat de commemorar un aniversari. Aquest acostament també respon a la necessitat de continuar fent justícia a un poeta que, malgrat que li hagi arribat tard, ha rebut un reconeixement unànime. La recepció cada cop més favorable —i de públic més divers— de l'obra de Formosa està més que justificada. L'empremta que ha deixat en diferents àmbits artístics i culturals, en els quals ha destacat com a poeta, traductor i dramaturg, és clarament palpable. Es tracta d'un autor molt

fructífer i compta amb prop d'una trentena d'obres pròpies que inclouen sobretot llibres de poesia —com ara *Llibre de les meditacions* (1973), *Cançoner* (1976), *Semblança* (1986) o el volum recopilatori publicat el 2004 *Darrere el vidre*—, però també quatre dietaris —*El present vulnerable* (1979), *A contratemps* (2005), *El somriure de l'atzar* (2005) i *Sala de miralls* (2012)— i teatre —amb obres com *L'encens i la carn* (1968) o *El miracle de la vaca cega* (1998).

D'altra banda, la seva faceta de traductor no ha estat menys fructífera ni menys rellevant. Amb més d'un centenar d'obres traduïdes provinents de diferents idiomes —tot i que, principalment, de l'alemany— s'ha convertit en un excel·lent traductor que ha permès expandir els horitzons de la literatura a casa nostra i, alhora, reivindicar el treball de certs poetes que ha cregut interessants. ¿Cal dir que és gràcies a Formosa que avui podem gaudir en català d'obres amb tant valor com la de Robert Musil, Georg Trakl o Bertold Brecht?

Per tot aquest treball i compromís cultural, Formosa ha estat guardonat amb diverses distincions i premis com ara la Creu de Sant Jordi del 1988, el Premi Carles Riba (1977), el Premi Ciutat de Barcelona (1987), el Premi Nacional de les Arts Escèniques de Catalunya (1989) i el premi nacional de traducció del Ministeri de Cultura (1994), entre d'altres —ja que, de fet, la llista és força més llarga.

Salta a la vista, doncs, que estem davant d'una de les veus més rellevants i d'un dels personatges més savis del panorama literari català actual.

II. L'OUTSIDER DE DARRERE EL VIDRE

Malgrat aquesta primera mirada a la figura de Formosa, la millor manera d'apropar-nos al poeta és a través de la seva poesia, sobretot tenint en compte que la seva poètica va molt lligada a allò que experimenta i allò que el nodreix (ja sigui a partir d'una exploració, d'un record, de l'art i la cultura, d'un sentiment, d'una experiència o d'un viatge). Els dos primers llibres de poemes (*Albes breus a les mans* i *Llibre de les meditacions*) van aparèixer el 1973, quan el poeta vorejava els quaranta anys. Tot i no ser-ho, el fet d'iniciar-se a la poesia en aquesta edat podria semblar un cas estrany. Però fariem malament si ens deixéssim endur per un fals tòpic que ens porti a pensar que la poesia s'escriu de jove i la prosa de més gran. De fet, hi ha força més exemples de poetes iniciant-se a la poesia sense ser excessivament joves —alguns de claríssims, com Gabriel Ferrater, a qui Formosa cita i fa referència al llarg de la seva obra—, fet que ens permet afirmar que la poesia és, afortunadament, intemporal.

En *Albes breus a les mans* i *Llibre de les meditacions*, Formosa irromp en el panorama poètic català oferint un conjunt de poemes que pretenen explorar el món, conèixer-lo, interpretar-lo i, potser, canviar-lo. Aquesta visió parteix sempre des de l'experiència personal, cultural i artística del poeta mateix, així com del seu «afany de coneixement». Després de la publicació d'aquests dos primers llibres de poemes, Formosa va publicar, entre d'altres, nou llibres més: *Raval* (1975), *Cançoner* (1976), *Llibre dels viatges* (1978), *Semblança* (1986), *Per Puck* (1992), *Impasse* (1992), *Al llarg de tota una impaciència* (1994), *Immediacions* (2000) i *Cap claredat no dorm* (2001). Tots onze poemaris van quedar recollits en un magnífic volum recopilatori

(*Darrere el vidre*, 2004) publicat per Edicions 62, que compta amb un revelador i profund pròleg d'Enric Sòria, i que ja a hores d'ara ha esdevingut un volum imprescindible per la prestatgeria de qualsevol amant de poesia.

La gran varietat de motius i mètrica present en els seus poemaris no fan, en cap cas, desdibuixar o confondre l'estil de Formosa, del qual es poden destacar alguns trets que són transversals en tota l'obra poètica. Una d'aquestes línies és el fet que la seva poesia parteix, en un gran nombre de poemes, d'experiències vitals de l'autor, d'emocions i de reflexions que neixen fruit del seu freqüent contacte amb l'art i la cultura. Són exemples clars de versos que neixen d'experiències vitals i de records els poemes en prosa que formen la primera part del llibre *Raval* (1975), que evoquen la infantesa del poeta durant els anys en què el seu pare estava a l'exili i ell vivia amb la seva mare a la casa pairal ubicada al carrer de Sabadell que dona, justament, nom al poemari. Un altre exemple de poesia que parteix de l'experiència vital de l'autor, malgrat fer-ho d'una manera ben diferenciada i fruit d'un motiu tràgic com és el de la pèrdua de la seva primera esposa, són els poemes que integren el llibre *Cançoner* (1976).

Una altra línia visible és la varietat de referents personals i la multiplicitat d'indrets geogràfics que apareixen en els poemes. Clarament, aquesta diversitat es fa visible en el següent llibre de poemes publicat, el *Llibre dels viatges* (1978), on podem trobar referències sobre personatges rellevants per a l'autor com ara Estellés, Claudio Rodríguez o Gottfried Benn. S'hi palpa encara el dolor i la sensació de naufragi de després d'una pèrdua i, tal com escriu Enric Sòria, «s'obre pas a connexions irracionals, sovint rabioses, amenaçants, premonitòries, amb una imatgeria crispada que té alguna cosa d'emblema, a la qual s'arrapa una història d'amor colpidorament narrada».¹

1. Enric Sòria, pròleg del llibre de Feliu Formosa *Darrere el vidre. Poesia 1972-2002*, Barcelona: Edicions 62 - Empúries, 2004, p. 20.

No és fins al cap de vuit anys, el 1986, que Formosa publica un nou poemari: *Semblança*. El llibre, dedicat a Anna Vila i mereixedor —amb justícia— de diversos premis i d'una crítica molt favorable, està compost per quinze poemes decasíl·labs que, prèviament, inclouen una citació de Pedro Salinas i un poema en prosa. El poemari explora un altre tema cabdal de l'obra de Formosa: l'amor i com aquest es viu i es desvia en si mateix. El sentiment de posseir l'amor i, alhora, el temor de perdre'l —o, potser, hauríem de parlar del temor d'una «absència» que ha d'acabar imposant-se d'una forma o altra— queda palès des del primer poema del llibre.

Per Puck, publicat el 1992, té el teatre com a tema principal. El títol fa referència al follet de l'obra de Shakespeare *Somni d'una nit d'estiu*, i el llibre de poemes neix de la seva vivència de posar en escena el text shakespearí. Les vint-i-vuit composicions del llibre inclouen una cita teatral inicial, una prosa poètica emmarcada en una experiència teatral viscuda pel poeta i, finalment, un poema en vers que sorgeix en deixar que l'experiència assoleixi un nivell líric més reflexiu.

Després de la publicació d'*Impasse* (1992), un recull de poemes diversos, Formosa presenta *Al llarg de tota una impaciència* (1994). Es tracta d'un llibre de poemes que gira entorn a la poesia i al fet d'escriure-la, a més de contenir reflexions sobre la pròpia vida. S'hi comença a palpar la projecció del poeta cap a una producció més breu i més sintetitzada —però no més fàcil— que permeti, entre altres aspectes, «forçar el propi idioma / fins a qüestionar-ne / l'essència».

Els dos darrers llibres de poemes inclosos en el recull de *Darrere el vidre* són *Immediacions* (2000) i *Cap claredat no dorm* (2001). *Immediacions* presenta dos-cents cinquanta poemes captivadors d'un sol vers que busquen la reflexió profunda, sovint a partir d'una pregunta —«Si jo mateix m'oblido, ¿com no m'han d'oblidar?»—, que no deixen indiferent el lector i que colpegen amb la seva brevetat, amb un to directe, nets de floritures —«Fugaçment, pel

mirall, passa el rostre d'un jove»—. D'altra banda, *Cap claredat no dorm* —títol escollit a partir d'un poema d'un dels referents del poeta, Paul Celan— és un volum que recull diversos poemes escrits, principalment, durant els anys noranta i dividit en tres parts.

Ens trobem, per tant, amb una poesia que intenta plasmar la vida i presentar-la tal com el poeta la veu. Per això, abunden instants molt propis que transcendeixen l'instant original que fa brollar el poema per arribar a reflexions profundes que, potser, no tenen resposta. Els dubtes irresolts que emergeixen no fan altra cosa que emular la mateixa vida, on les respostes no són senzilles i les veritats absolutes són inexistentes. Aquests interrogants — presents des del primer vers del primer llibre de poemes— són, malgrat tot, allò que manté viu el lector, ja que és en el terreny del dubte quan les reflexions poden ser més profundes. Intuïm, per tant, que no estem davant d'una poesia senzilla, sinó que aquesta demana, en molts casos, una relectura per copsar tot el sentit que s'oculta en el poema.

El munt d'instants plasmats en els poemes de Formosa, alguns d'ells molt breus, semblen indicar que determinats estats de felicitat no són més que moments extraordinaris —en el sentit que es troben fora d'allò que és habitual i, per tant, poc freqüents— que sobresurten de l'òrbita temporal per quedar-se en el record. En llegir determinats poemes, resta el dubte de saber si la vida és, justament, aquesta suma d'instants feliços que habiten en la memòria i que ens serveixen per oblidar tot allò que ens pot semblar dolorós. En aquest sentit, un bon exemple és el poema número 16 del llibre *Al llarg de tota una impaciència* (1994), on a través d'un context altament descriptiu, el jo poètic observa un moment d'amor entre dos amants en una cala sense treure'n, aparentment, cap conclusió:

2. Feliu Formosa, *Al llarg de tota una impaciència*, Barcelona: Edicions 62, 1994.

Ell surt de sota l'aigua
amb unes quantes ostres
que ha arrencat de les roques.

Ella,
nua a la cala.

Amb la navalla,
ell va obrint les valves
i tots dos xuclen
la carn de cada ostra.

Lentament, sota el sol,
després es llepen
l'un a l'altre
la pell salada i tòrrida
que reté encara algunes gotes
d'aigua del bany recent
en una mar perfecta.

Respiro fondo:
cap conclusió.

La gran varietat d'estils, la musicalitat, la voluntat de fer una poesia més contemporània amb un fort pes intel·lectual i la diversitat de temàtiques en els llibres de Formosa, alguns d'ells sorprenents, han fet que des d'un principi se l'hagi categoritzat com un *outsider*. El poeta, lluny de refusar aquest adjectiu, l'accepta i no busca en cap cas emmarcar-se en una sola etiqueta. Per això, sovint podem trobar crítiques que el situen en corrents realistes i d'altres que, per exemple, el poden observar com un expressionista. Així i tot, és difícil i, alhora, poc rellevant dedicar temps a emmarcar la seva poesia en categories. Probablement, la seva poètica es belluga en més d'un camp i és justament això el que la fa més pròpia.

III. D'ALESHORES ENÇÀ

Després de la publicació del llibre *Darrere el vidre*, i tal com assenyalava Antoni Clapés en

el comentari inicial als set poemes aleshores inèdits que es van publicar a la *Revista d'Igualada* el desembre de 2004, Formosa corria el risc d'aturar la producció poètica i «*d'assolir aquell punt en què l'escriptura de nous textos poètics sol ser copsada pel lector —i pel mateix poeta— com un apèndix de difícil encaix amb l'obra precedent*». Però, lluny de ser així, les publicacions que han seguit al recull de poemaris no es poden deixar al marge i tenen una evolució lògica dins de la seva poètica. Així, després de *Darrere el vidre*, l'ha seguit un poemari més, *Centre de brevetat* (2006), a més a més del llibre *La pedra insòlita* (2009), que segueix la mètrica de l'haiku i la tannka, creat juntament amb Anna Vila a través de les captivadores pedres pintades de Sandra Morera. A part, i més recentment, també ha publicat un nou dietari amb el títol de *Sala de miralls* (2012), on se'ns mostra la seva visió de l'escriptura, la lectura i, alhora, de la mateixa vida a través de reflexions fragmentades per mesos i que tracten sobre una àmplia diversitat de temes.

En els cinquanta-un poemes que es presenten a *Centre de brevetat* (2006), es pot veure com el poeta segueix els motius anteriorment mencionats, malgrat fer-ho d'una manera més desinhibida, més contundent i més ferma. Aquesta forma d'expressar-se en poesia sembla presentar-se, en el fons, com una veu més madura que, fruit de l'evolució del mateix autor, busca alliberar-se de complements innecessaris que permetin presentar la poesia més concisa —tal com el mateix nom del llibre indica. El fet que la poesia es presenti més despullada, però, no ens ha de fer pensar que és més fàcil. Pensar-ho seria caure en un error, ja que mantenir l'essencial en la *brevetat* és un acte que pot ser, inclús, més difícil que no pas guarnir el poema de complements innecessaris. D'una banda, es continua fent referència a una àmplia varietat de personalitats que han esdevingut un referent personal pel poeta —en són exemples Agustí Bartra o Hölderlin, freqüentment citats— i a múltiples indrets geogràfics, alguns fàcilment identificables com ara Girona o Venècia, però d'altres que per-

tanyen al record del poeta. I, d'altra banda, en el poemari es palpa l'experiència, la sensibilitat i la reflexió que Formosa fa de l'art a partir del contacte que hi manté, tot fent referències a artistes com Picasso, Miró, Kandinsky o, com passa en el darrer poema del llibre que porta per títol *L'últim quartet*, a Beethoven, a qui li dedica el poema per deixar «*Que s'imposi una única cosa amb força única: la música*».

És encertat —i personalment m'alegra— veure que l'espurna de la poesia de Formosa està ben viva i que els actes en els quals és present no minven pas. A més, estem davant d'un poeta que, a diferència de molts d'altres, se sent còmode llegint en veu alta i ha esdevingut un gran rapsode. Aquest fet permet al públic poder trobar actes —alguns d'ells ben atractius, com el que va tenir lloc dins del cicle de poesia i música *De Pell Sensible* celebrat al llarg d'aquest mateix 2014 a l'espai de Cal Granotes d'Igualada— en què el poeta llegeix els seus versos. Així i tot, encara hi ha camí per fer. L'obra de Formosa demana més estudis i un apropament acadèmic profund que facin que el lloc que s'ha guanyat com a poeta imprescindible per a la poesia moderna i contemporània catalana —al costat de poetes com Espriu, Vinyoli, Ferrater, Foix, etc.— perduri. Ens cal realitzar aquesta tasca per entendre tot l'abast del treball fet per Formosa en tants i tants àmbits artístics i culturals.

Amb tot, si tenim en compte l'increment de l'interès en la seva obra, podem ser optimistes i creure que aquest camí s'acabarà fent. Per això, i mentrestant, podem travessar el vidre i escoltar o llegir la interessantíssima veu de Formosa. Apropem-nos-hi. Apropem-nos-hi malgrat sigui sota el pretext dels vuitanta anys, però apropem-nos-hi per quedar-nos-hi sense presses, com un poema sense fi.

DAVID SOLER-ORTÍNEZ (Igualada, 1987) és llicenciat en Filologia anglesa per la UAB i, actualment, doctorand en educació per la Universitat Ramon Llull. Treballa en recerca en la innovació educativa i col·labora amb la facultat de Ciències de l'Educació Blanquerna (URL). Ha publicat el llibre de poemes *Ara que no em veus* (Premi Narcís Sagué 2011) i és coautor de l'antologia de relats *Buits carrers nous* (Lleida, 2011). El 2008 va rebre el Premi de Creació Artística *Josep Còdol* (Igualada, 2008).